

MUZEUL NAȚIONAL DE ARHEOLOGIE
ȘI ISTORIE A MOLDOVEI

SOCIETATEA NUMISMATICĂ
DIN REPUBLICA MOLDOVA

INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE
"VASILE PÂRVAN" AL ACADEMIEI ROMÂNE

AL XIII-LEA SIMPOZION DE NUMISMATICĂ

PROGRAMUL
ȘI
REZUMATELE COMUNICĂRILOR

CHIȘINĂU

5-9 septembrie 2012

COMITETUL ORGANIZATORIC

Președinte: Ana Boldureanu

Membri: Silvia Barcaru, Adelaida Chiroșca, Eugen Nicolae

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Președinte: Eugen Sava

Membri: Ana Boldureanu, Irina Korpusova,
Eugen Nicolae, Vasiliș Zajtzev

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Al XIII-lea simpozion de numismatică : Progr. și rez. comunic., Chișinău, 5-9 sept. 2012 / Muzeul Naț. de Arheologie și Istorie a Moldovei, Soc. Numismatică din Rep. Moldova, Inst. de Arheologie "Vasile Pârvan" al Acad Române – Ch. : Muzeul Naț. de Arheologie și Istorie a Moldovei, 2012 (Tipogr. "Bons Offices SRL). - 52 p.

50 ex.

Sponsor general: **Banca Comercială Victoriabank S.A.**

Pe copertă: Monedă de cupru bătută la Orheiul Vechi (Șehr al-cedid), anii 1365-1367. Colecția Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei.

Sponsor general

Miercuri, 5 septembrie 2012

**Primirea și cazarea participanților
Vizitarea Muzeului Național de Arheologie și Istorie a
Moldovei**

Joi, 6 septembrie 2012

Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei
(Sala de expoziții nr. 1)

**Orele 10⁰⁰-10³⁰. Ședința de deschidere a Simpozionului
de Numismatică**

Alocuțiuni

Eugen SAVA, director general al Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei

Gheorghe POSTICĂ, vice-ministru, Ministerul Culturii al Republicii Moldova

Mariana ȘLAPAC, vicepreședinte al Academiei de Științe a Republicii Moldova

Ana BOLDUREANU, șef al Sectorului de Istorie Medievală și Numismatică al Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, președintele Societății Numismatice din Republica Moldova

Eugen NICOLAE, director adjunct științific al Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, București

Elena PLOȘNIȚĂ, secretar științific al Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei

Silviu ANDRIEȘ-TABAC, director adjunct al Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei

Orele 10³⁰-12⁰⁰. Comunicări (Sala de ședințe)

Moderator – Eugen Nicolae

Eugenij TUROVSKIJ – Un model original de circulație monetară în perioadele timpurii ale apoikiilor grecești din Nord-Vestul și Vestul Mării Negre

Vjačeslav PEŠEHONOV – Despre contramărcile de pe emisiunile de cupru de Thasos (sec. V-I a. Chr.)

Emanuel PETAC, Aurel VÎLCU – Un stater inedit de tip Filip II postum din colecția Orghidan

Aurel VÎLCU, Emanuel PETAC – Războaiele siriene și staterii de tip Alexandru cel Mare bătute la Istros

Mihai DIMA – Tezaurizarea monedei histriene de argint la Est de Carpați

[orele 12⁰⁰-13⁰⁰ Pauză]

Orele 13⁰⁰-15³⁰. Comunicări (Sala de conferințe)

Moderator: Eugen Nicolae

Iurij TZEPKOV – O descoperire de tetra-assaria de Chersones din împrejurimile Sevastopolului

Ștefan VASILIȚĂ – Distrugerea Sucidavei în epoca romană târzie în lumina materialului numismatic

Theodor ISVORANU – Monede antice descoperite pe teritoriul Republicii Moldova

Kiril MYZGIN – Perioadele și particularitățile de pătrundere a monedelor romane în zona de silvostepă din stânga Niprului

Vladimir SITNIK, Valentin LEBEDEV – Emisiuni inedite sau rare de puluri ale Hoardei de Aur din situl Nižnij Džulut (Caucazul de Nord)

[orele 15³⁰-16⁰⁰ Pauză]

Orele 16⁰⁰-17³⁰. Comunicări (Sala de conferințe)

Moderator: Aurel Vîlcu

Raisa TABUICĂ, Eugen NICOLAE – Despre tezaurul de monede ale Hoardei de Aur descoperit la Lozova, raionul Strășeni, Republica Moldova

Vasilij ZAJTZEV – Urme moldovenești în sistemul monetar rus din secolul al XV-lea

Andrei CRIVENCO, Vladimir OVČAROV – Monede medievale bulgărești descoperite pe teritoriul dintre Prut și Nistru

Grigorij BOGUSLAVSKIJ, Lilia DERGACIOVA – Un complex de monede medievale din secolele XIV-XVII, descoperite în Curtea de Gardă a Cetății Albe (2005-2010)

Svetlana BELJAEVA, Ana BOLDUREANU, Lilia DERGACIOVA – Câteva aspecte privind periodizarea construcției barbacanei din Cetatea Albă în baza descoperirilor monetare (campaniile arheologice din anii 2006-2007)

Irina OZERJANSKAJA, Ana BOLDUREANU – Monede intrate recent în patrimoniul Muzeului de Istorie și Studiere a Ținutului din Odesa

Vineri, 7 septembrie 2012

Orele 10⁰⁰-11³⁰. Comunicări (Sala de conferințe)

Moderator: Lilia Dergaciova

Sergiu MATVEEV, Elena ARCUȘ – Monede antice și medievale descoperite pe teritoriul guberniei Basarabia. Probleme de tipologie și cronologie

Viorel BUTNARIU – Date noi despre așa-zisa monedă moldo-polonă

Dan PÎRVULESCU, Marian NEAGU – Două tezaure monetare din secolele XVI-XVII aflate în colecțiile Muzeului Dunării de Jos din Călărași

Tatiana KOKORŽITZKAJA, Irina KORPUSOVA, Igor ŠKLJAEV – Monedele străine din componența tezaurului de la Ovidiopol din colecția Muzeului de Arheologie din Odesa

Monica DEJAN – Doua serii medalistice de la începutul secolului XVIII în colecția numismatică a Muzeului Bucovinei din Suceava

Ion TENTIUC – Câteva monede din săpăturile de salvare din centrul Chișinăului

[orele 11³⁰-12⁰⁰ Pauză]

Orele 12⁰⁰-14⁰⁰. Comunicări (Sala de conferințe)

Moderator: Ana Boldureanu

Adelaida CHIROȘCA – Sigilii de tip heraldic în colecția Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei

Svetlana REABȚEVA – Podoabe de tâmplă și cercei de tipul „kolt” descoperite în regiunea Carpato-Dunăreană

Ana GRITCO – Jetoane rusești bătute cu ocazia aniversării a 100 de ani de la anexarea Basarabiei din colecția Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei

Dan ILIE – Leul în circulația monetară din Basarabia în perioada 1919-1922

Liliana CONDRATICOVA – Funcționarea atelierelor de bijuterie în Chișinău în perioada 1939-1944

Silviu ANDRIEȘ-TABAC – Simbolurile heraldice ale comunei Lipnic, raionul Ocnîța

Erwin SCHÄFFER – Jetoanele fabricii de geamuri de la Scăeni

Vera STĂVILĂ – Medaliile *Premiul școlar* din colecția Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei (perioada interbelică)

Orele 14⁰⁰ Închiderea lucrărilor

Orele 16⁰⁰-18⁰⁰ Vizită la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

Sâmbătă 8 septembrie 2012

Orele 9⁰⁰- 16⁰⁰ - Vizită de documentare la mănăstirea Curchi și la Orheiul Vechi (Eugen Nicolae, Ana Boldureanu și Lilia Dergaciova vor prezenta rezultate ale cercetărilor numismatice, sigilografice și epigrafice privind situl medieval).

Duminică 9 septembrie 2012

Orele 10⁰⁰-11³⁰. Întrunire de lucru a membrilor laboratoarelor moldovenești și românești referitoare la proiectele în colaborare.

Plecarea participanților

REZUMATELE COMUNICĂRILOR

Un model original de circulație monetară în perioadele timpurii ale apoikiilor grecești din Nord-Vestul și Vestul Mării Negre / Северо-Западное и Западное Причерноморье: оригинальная модель денежного обращения на ранних этапах жизни греческих апоикий региона

Evgenij TUROVSKIJ

Pe teritoriul dintre golfulurile Burgas și Kalamata, pentru prima oară în istoria civilizației mediteranene, apare practica folosirii monedelor de cupru turnate având o formă specifică. Cu certitudine, este corectă părerea, că forma monedelor – delfinul și săgeata, reprezentau expresia imaginilor sacre ale grecilor ionieni. Săgeata reprezintă simbolul principal al lui Apollo tămăduitorul iar delfinul – simbolul lui Apollo Delphinus. În același timp, nu trezește dubii rolul monetar al acestor piese turnate, fiind utilizate în calitate de monedă divizionară. Topografia descoperirilor demonstrează că *monedele-săgeți* se aflau în uz doar în centrele emitente și în împrejurimile imediate, care constituiau chora respectivelor centre. În același timp, *monedele-săgeți*, erau folosite în cadrul riturilor funerare având funcția de „obol al lui Charon”. Caracterul monetar al acestor piese turnate este confirmată și de evoluția lor. În etapa inițială, *monedele-săgeți* turnate atât la Berezani, Histria, Apollonia Pontică, cât și posibil la Karkinitida, aveau practic același aspect. Ulterior acestea au avut evoluții diferite. Cel mai ilustrativ poate fi exemplul Apolloniei Pontice, unde, în etapa finală a turnării *monedelor-săgeți*, acestea capătă trăsăturile unor monede tradiționale: pe săgeți apare stema Apolloniei Pontice – ancora și inițiala numelui ora-

șului. O situație similară a fost atestată și la Histria, unde spre final pe emisiuni apare un nou simbol – „roata cu patru spițe”. Olbia, Histria și Karkinitida trec la emiterea delfinilor, peștișorilor și monedelor turnate de formă circulară. În cele din urmă, fiecare dintre cetățile care au practicat emiterea monedelor turnate încep relativ timpuriu să utilizeze tehnica de batere a monedelor.

Despre contramărcile de pe emisiunile de cupru de Thasos (sec. V-I a. Chr.) / Надчеканки на медных монетах Фасоса V-I в. до н.э.

Vjačeslav PEŠEHONOV

Unul din studiile principale care au stat la baza cercetărilor sistematice ale contramărcilor de Thasos aparțin cunoscutului cercetător bulgar, profesorul T. Gerasimov (Герасимов 1946). Monografia lui S. Topalov (Топалов 2002) poate servi în prezent în calitate de catalog al contramărcilor emisiunilor Traciei Pontice. Din păcate, contramărcile de pe monedele Traciei Egeice și ale Macedoniei sunt mai puțin cercetate și sunt cunoscute doar din unele publicații dispartate.

Cel mai cunoscut episod dedicat circulației monetare a Thasosului legat de contramarcarea emisiunilor monetare a avut loc la sfârșitul secolului IV - începutul secolului III. Protagonistele acestui procedeu au fost monedele de cupru.

Spre sfârșitul secolului al IV-lea a. Chr. atelierul monetar din Thasos a întreprins un șir de acțiuni care permit întrevăderea unor schimbări în sistemul monetar al insulei. Analiza emisiunilor monetare ale Thasosului, permite urmărirea a trei etape principale ale acestei reforme (Callatay, Mattheeuws 1993, 487; cf. Picard 1985, 766-768):

Pe la 315-300 a. Chr., Thasosul întrerupe baterea monedelor de cupru de tip vechi cu „capul lui Heracles / armă, ΘΑΣΙΟΝ”, fiind bătute emisiuni cu tipuri iconografie noi: capul Demetrei pe avers și capetele Dioscurilor pe revers. Însă la scurt timp, emiterea monedelor de tip capul Demetrei pe avers și capetele Dioscurilor pe revers este înlocuită de utilizarea tipului anterior – „capul lui Heracles / armă”

În etapa finală a reformei, cu scopul reconfirmării nominalului monedelor cu valoare scăzută, toate emisiunile de tip capul Demetrei / capetele Dioscurilor sunt înzestrate cu câte o contramarcă rotundă cu imaginea unei măciuci, aplicată pe aversul sau reversul pieselor.

La timpul său, T. Gerasimov (Герасимов 1946) a publicat un exemplar de tipul capul Demetrei / capetele Dioscurilor purtând trei contramărci: pe revers a fost aplicată contramarcă rotundă „cântar” și alta dreptunghiulară cu imaginea măciucii și a literelor ΘΑΣΙ, iar pe avers o contramarcă cu litera „Δ”. Din păcate, a fost publicat doar desenul piesei, care totuși ridică mai multe semne de întrebare.

Thasosul a recurs la contramarcarea emisiunilor sale și ulterior. Contramărcile ilustrează o stare financiară nestabilă în perioada pe care doar convențional o putem data cu a doua jumătate a secolului II - prima jumătate a secolului I a Chr. Se pare că probleme similare au avut și Abdera și Maronea (Chryssanthaki-Nagle 2007, 310; Psoma, Karadima, Terzopoulou 2008, 29).

În anul 1978, V. Najdenova (Najdenova 1978 = CH IV, 79) a publicat un mic tezaur alcătuit din 24 de monede de Thasos de tipul „capul lui Heracles – armă” și „bustul Artemidei – Heracles trăgând cu arcul”, dintre care cinci aveau contramarcă „bucranium” de formă rotundă, ovală sau trapezoidală. În aceeași perioadă, atât pe emisiunile cu capul lui Heracles, cât și pe cele cu bustul Artemidei, apare contramarcă rotundă „cornul abundenței, Θ-A” (Picard 1990, 21, fig. 10; Герасимов 1946, 66, nr. 2).

Pe tipurile nominalizate în afară de contramărcile „bucranium” și „cornul abundenței” se aplica o altă contramarcă rotundă – „delfin” (Герасимов 1946, 66, nr. 3).

An unknown posthumous Philip II stater from Orghidan collection

Emanuel PETAC, Aurel VÎLCU

In the Orghidan collection from the Numismatic Department of the Romanian Academy Library there is a very interesting and apparently unique posthumous Philip II type stater. It belongs to the spectacular and little known series of issues struck after 323 BC, having on the reverse under the front legs of the horses the monogram and the symbol (acrostolion?). The single comparable coin is a Lysimachus type tetradrachm probably from Abydus mint – also unique – from the Armenak hoard (nr. 794, years 297/6-282/1 BC), having on the reverse the same monogram and a griffin head. The last symbol – griffin head – appears on the reverse of Abydus coins from the XVIIIth issue (years 304-303 BC) and only isolated on few samples from the XIXth and XXth issues; during the XXth issue appeared also the first Abydus coins bearing the name of Lysimachus. The posthumous Philip II stater cannot be much earlier than the years 304-303 or maybe 303-302 (issue XIXth), from 301 Abydus striking Lysimachus type coins, after the Lysimachus victory from Ipsus. The stater from Orghidan collection was struck most probable somewhere between 310 (when Antigonos conquered the city) and 304 – before the introduction of the griffin head symbol. It seems to be clear that the theory considering that the posthumous Philip II were not struck after 315 BC is only an unverified hypothesis.

Războaiele siriene și staterii de tip Alexandru cel Mare bătuți la Istros

Aurel VÎLCU, Emanuel PETAC

Autorii discută asupra cronologiei staterilor de aur de tip Alexandru emiși de Istros în secolul III a. Chr. Cunoscuta lucrare a lui M.J. Price clasifică nouă serii de stateri bătuți la Istros: cu Σ (nr. 961), cu Σ și ΔI (Price 962), tolă, Δ și Ξ (Price 963), Σ și Ξ (Price 964), Σ și Ξ (Price 965), Σ și M (Price 966), Σ și \mathfrak{M} (Price 967), Σ în cunună (Price 968), \mathfrak{K} în cunună (Price 969). Cele nouă serii de stateri, datați de M.J. Price c. 250 - c. 225 a. Chr., par a reflecta o bogată activitate monetară a orașului Istros însă reexaminarea materialului numismatic și a contextului istoric impun concluzii diferite în privința producției, datării și debutului emisiunilor din aur de tip Alexandru.

Pe baza materialului numismatic cunoscut, a descoperirilor monetare și a izvoarelor scrise se arată că staterii de tip Alexandru cu Σ în câmp stânga și Ξ sau Ξ în câmp dreapta au fost bătuți la mijlocul secolului III a. Chr., în contextul conflictului dintre Istros aliat cu Callatis și Byzantion, în fapt o secvență în cadrul celui de-al doilea război sirian (260-253 a. Chr.) în care s-au înfruntat Seleucizii, Macedonia și Egiptul lagid.

Tezaurizarea monedei histriene de argint la est de Carpați

Mihai DIMA

Autorul prezintă concluziile unui studiu asupra tezaurelor de la Doroțcaia (raionul Dubăsari, Republica Moldova), Stolniceni (raionul Hâncești, Republica Moldova) și Căbești (com. Podu Turcului, jud. Bacău, România). Sunt discutate aspecte referi-

toare la structura depozitelor monetare menționate, la identificarea ștanțelor folosite, la ordonarea unora dintre emisiuni și la datarea lor, verificarea informațiilor publicate scoțând la iveală mai multe inexactități în aceste privințe. Totodată, este introdus în circuitul științific un nou lot de piese din tezaurul de la Stolniceni.

**O descoperire de tetra-assaria de Chersones
din împrejurimile Sevastopolului / Совместная находка
херсонесских тетраассариев в окрестностях Севастополя**

Iurij TZEPKOV

În anul 2011 în împrejurimile Sevastopolului au fost găsite zece emisiuni de Chersones din epoca romană. Descoperirea poate reprezenta conținutul unei mici pungi, pierdută întâmplător. Deoarece monedele aparțin aceleiași epoci și reprezintă tipuri diferite, publicarea lor aduce noi informații referitoare la activitatea monetară a Chersonesului în sec. I-II p. Chr. La începutul primei jumătăți a sec. I în Chersones începe baterea unui tip nou de monedă de tip roman – tetra-assaria. Legende de pe monede sunt grecești; pe revers apare numele orașului, iar pe avers ΕΙΡΗΝΗ ΣΕΒΑΣΤΗC – pacea lui Augustus. Primele emisiuni ale acestui nominal aveau greutatea de 10,5-13,5 g și diametrul de 24-25 mm. Schimbările apar după anul 96, când monedele erau marcate fie cu anul 96 fie fără indicarea anului, iar dimensiunile și greutatea pieselor scade brusc. Toate piesele din descoperirea de la Sevastopol aparțin acestei grupe de monede. Două dintre ele sunt piese grele, altele sunt degradate având 6-8 g. Piese au un grad înalt de uzură. Toate conțin contramarca „Fecioara cu scut, arc și suliță”; un exemplar poartă aceeași contramarcă pe ambele fețe. Doar pe trei exemplare din

lot este marcat anul – PK. Pe una din emisiuni capul împăratului roman este întors spre stânga, poziție neobservată anterior.

**Distrugerea Sucidavei în epoca romană târzie
în lumina materialului numismatic**

Ștefan VASILIȚĂ

Autorul discută datarea momentului în care a fost distrusă fortificația romană târzie de la Sucidava (Corabia, jud. Olt). În literatura mai veche, D. Tudor lega acest episod de atacurile hunilor lui Attila, fie în anul 442, când este asediat Singidunum, fie în 447, când pacea încheiată cu romanii impune abandonarea fortificațiilor de pe Dunăre de către aceștia. Mai recent, Gh. Poenaru Bordea remarca raritatea monedelor de bronz emise în intervalul 408-423 e.n. și lipsa totală a pieselor datate în anii 423/5-450 e.n. Pe baza tezaurilor descoperite în campania 1968, numismatul român a precizat că distrugerea nu poate să aibă loc mai devreme de 408 și nici mai târziu de 412, legând-o de atacul hunilor lui Uldis, eveniment petrecut în 408-409 e.n.

Analizarea materialului numismatic inedit păstrat la Muzeul de Arheologie și Etnografie din Corabia, provenit din săpăturile arheologice, duce la mai buna cunoaștere a momentului distrugerii. Autorul folosește informații aduse de un fragment de tezaur, descoperit în campania 1981, și de descoperiri izolate (atât piese de bronz, cât și de metal prețios). Scăderea circulației monetare după 408 este confirmată. Materialul numismatic indică însă o continuare a vieții în cetate, până, cel puțin, spre 420/423 e.n. În continuare, autorul compară eșantionul Sucidava cu materialul numismatic provenit de la sud de Dunăre, din așezările din Bulgaria și Serbia.

Este amintită succint și reluarea stăpânirii romane în cetate, după refacerea de la sfârșitul secolului V - începutul secolului al VI-lea. Nu sunt atestate sigur emisiuni pentru Anastasius, iar monedele emise pentru Iustin I sunt rare. În schimb, o cantitate apreciabilă de monede de la Iustinian I permite plasarea momentului refacerii Sucidavei în prima parte a domniei acestui împărat.

Monede antice descoperite pe teritoriul Republicii Moldova

Theodor ISVORANU

Sunt prezentate 65 de monede din metal comun recuperate relativ recent la granița Rep. Moldova, ca urmare a acțiunii autorităților în drept. Piesele au fost predate Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, ca provenind de pe teritoriul Republicii, fiind bănuite a constitui un tezaur. La identificarea preliminară am constatat următoarea structură: exceptând o piesă din bronz emisă de Pantikapaion la începutul sec. III a. Chr., toate celelalte datează din perioada romană imperială și sunt din metal comun, dacă asimilăm acestei categorii și antoninienii din billon. Din secolele I-III menționăm 10 monede: patru monede grecești din Marcianopolis (Commodus), Nicopolis ad Istrum (Septimius Severus), Regatul Bosporan și un exemplar neprecizat, respectiv șase piese imperiale – un as de la Claudius I și cinci antoninieni de la Gallienus (3 ex.), Claudius II și Aurelian. Cele mai multe monede (52 ex.) aparțin epocii Imperiului târziu, fiind eșalonate cronologic din anii 312-313 până în perioada 395-402. Alte două piese din bronz au rămas deocamdată neprecizate.

Omogenitatea celor două grupuri menționate în final – cei cinci antoninieni și monedele din sec. IV – ar indica potențial

două depozite monetare, cel dintâi poate fragmentar, care potrivit hărții descoperirilor monetare ar proveni cel mai probabil din zona de sud a Republicii, din puncte apropiate *limes*-ului roman. Un indiciu în acest sens ar fi că depozitul roman târziu este asemănător ca structură cu cel puțin patru tezaure dobrogene.

Perioadele și particularitățile de pătrundere a monedelor romane în zona de silvostepă din stânga Niprului / Римские монеты на территории Днепровского лесостепного Левобережья: время и особенности распространения

Kiril MYZGIN

Răspândirea monedei romane în Europa de Est s-a datorat în linii generale existenței culturii Černjahov. Și cum această cultură a fost eterogenă în diferitele ei zone de răspândire, la fel de neomogene au fost și particularitățile de răspândire a monedelor romane în arealul acestei culturi. Cauzele acestor diferențieri pot fi puse și pe seama situației geografice a teritoriului, în primul rând existența unor obstacole naturale, dar a depărtării de granițele Imperiului Roman. Regiunea din stânga Niprului reprezintă partea de est a arealului de răspândire a culturii Černjahov. Zona a fost despărțită de celelalte teritorii de râul Nipru, fiind și cea mai îndepărtată de Limes. Nu există informații depline referitoare la cantitatea monedelor romane descoperite în regiune, dar până în prezent au fost înregistrate 208 locuri unde au fost semnalate astfel de descoperiri (tezaure și descoperiri izolate). Descoperirile izolate numără 390 de exemplare.

Se pare că pătrunderea în regiune a emisiunilor din secolele I-II (Augustus-Septimius Severus) a avut loc laolaltă cu purtătorii culturii, în ale căror monumente acestea sunt cele mai numeroase, înregistrând 75,1% din numărul total de descoperiri.

O grupă aparte o constituie monedele din secolul al III-lea (Caracalla-Diocletian) (4,2%), majoritatea reprezentând emisiuni autonome ale orașelor romane. Spre deosebire de celealte regiuni ale Culturii Cerneahov, unde majoritatea monedelor de secol III au fost emise în orașele provinciilor Balcanice, în stânga Niprului majoritatea monedelor au fost bătute în centrele din Asia Mică. Aceasta, în mod teoretic, poate să sugereze participarea populației locale la campaniile barbare asupra orașelor din Asia Mică în perioada războaielor gotice. Rămâne încă deschisă problema pătrunderii acestor emisiuni în regiune.

Același procentaj de 2,4 a fost înregistrat și pentru monedele din secolul al IV-lea (Constantius I – Theodosius I), dar în comparație cu alte zone ale culturii Cerneahov, mai ales cu regiunea dintre Prut și Nistru, cantitatea lor este cea mai mică. Cauza principală a acestui fenomen este depărtarea de granițele Imperiului Roman, care a redus necesitatea utilizării lor.

O grupă aparte o constituie emisiunile de la începutul secolului V (Arcadius – Marcian) (1%). Pe lângă descoperi izolate, a fost atestat și un tezaur de solidi de aur din această perioadă (localitatea Rubliovka, regiunea Poltava). Unii cercetători (I.O. Gavrituhin, M.M. Kazanski) leagă răspândirea acestora de existența unor uniuni de triburi pe aceste teritorii.

Emisiuni inedite sau rare de puluri ale Hoardei de Aur din situl Nižnij Džulat (Caucazul de Nord) /

Неизданные и редкие пулы Золотой Орды с городища
Ниžний Джулат (Северный Кавказ)

Vladimir SITNIK, Valentin LEBEDEV

Așezarea Nižnij Džulat este situată pe malul râului Terek, în apropiere de orașul Majskij, republica Kabardino-Balkară. An-

terior, pe acest teritoriu a existat un mare oraș al Hoardei de Aur cu o puternică citadelă și cu cea mai mare moschee din Caucazul de Nord. Unul din semnatarii acestor rânduri a intrat în posesia a peste 2000 de poze obținute de niște locuitori ai orașului Majskij, care reprezintă imagini ale monedelor tătărăști de cupru, descoperite în perioada anilor 2010-2012 în timpul lucrărilor agricole în zona așezării menționate. În prezent, eșantionul de puluri din Nižnij Džulat este în curs de cercetare, însă unele tipuri rare sau inedite de puluri din acest complex vor fi prezentate acum.

Făcând analogie cu emisiunile datate, intervalul cronologic de batere a pulurilor cuprinde o perioadă de 100 ani: din anii 20 ai secolului al XIV-lea până în anii 20 ai secolului al XV-lea. În primele patru decenii ale acestei perioade, piața locală a fost asigurată de emisiunile de aramă ale centrelor de pe Ahtuba, iar pe la 1360 cu puluri de Madjar de la Djanibek II. Circulația cea mai intensă a pulurilor a avut loc în ultimul deceniu al secolului al XIV-lea, când în zonă au pătruns emisiuni ale tuturor centrelor monetare ale epocii. În finalul perioadei anunțate, la începutul secolului al XV-lea, predomină emisiunile atelierelor Orda al-djedid și Hadji-Tarhan.

În complexul studiat sunt multe tipuri de puluri necunoscute și rare, dintre 16 care vor prezentate în comunicare.

Emisiunile lui Djanibek al II-lea sunt reprezentate de un tip nou purtând tamgaua „peștișor”, varianta acesteia în oglindă, dar și o imitație, precum și de alte zece noi variante ale pulurilor de Madjar cu imagini ale unor animale de pradă privind înapoi.

Catalogul monedelor bătute la Hadji-Tarhan încă nu a fost publicat, iar eșantionul de la Nižnij Džulat va contribui în acest sens cu un număr mare de puluri. Șapte exemplare dintre acestea vor fi prezentate în comunicare. Este vorba, în primul rând, despre piese cu o rozetă de tip inedit, fără dată sau cu cifra 6;

o piesă publicată, dar destul de rară. Tipul de pul cunoscut de mai bine de jumătate de secol, *Animale lângă treucă*, a cărui atribuire este discutabilă, este reprezentat în lotul discutat de 43 de exemplare. Aceste exemplare pun punct discuției cu concluzia că respectivul tip a fost bătut la Hadji-Tarhan în anii hegiriei 801- 805. În comunicare este prezentată imaginea pulului din A.H.805.

Producția atelierului Orda al-djedid este reprezentată de două tipuri de monede cu simbolică animalieră. Unul dintre tipuri are o variantă unde în numele atelierului cuvântul Orda este înlocuit cu altceva, încă neclar. Încheie prezentarea un pul inedit care poartă cunoscuta tamga „ochelari”, al unui neidentificat emir Ibrahim, dar bătut la Al-Djedid, în anul 777 A.H.

Despre tezaurul de monede ale Hoardei de Aur descoperit la Lozova, raionul Strășeni, Republica Moldova

Raisa TABUICĂ, Eugen NICOLAE

Autorii prezintă considerații noi asupra tezaurului cunoscut ca fiind descoperit în 1959 la Lozova, în cursul săpăturilor arheologice, în apropiere de un cuptor de olar. Puținele informații asupra acestei descoperiri se datorează în special lui A.A. Nudelman, care a publicat în 1975 și 1976 o listă preliminară a 30 de monede de argint aflate în colecțiile Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău. Această listă a fost parțial corectată în 2003 de E. Nicolae.

Analizând toate datele disponibile, autorii consideră că tezaurul a fost probabil descoperit în timpul săpăturilor dar nu de către arheologi și că a fost risipit și recuperat în anii următori, parțial și nesigur. Detalii privind condițiile de descoperire

nu s-au comunicat niciodată, în 1969 au fost menționate 16 piese, iar în 1975 s-a dat un total de 30, cu o mențiune din care rezultă că au fost recuperate de fapt de A.A. Nudelman. În concluzie, nu este sigur că toate piesele aflate în colecțiile muzeului provin din tezaur, deși ele se prezintă ca un lot compact, adică au fost fie contramarcate fie bătute în vremea hanului Abdallah (1362-1369). Câteva piese se deosebesc de celelalte prin starea de conservare (două sunt chiar foarte uzate) și pot fi considerate ca provenind din descoperiri izolate de la Lozova și împrejurimi.

Cu toate incertitudinile privind condițiile de descoperire și componența lotului aflat la muzeu, rămâne valabilă afirmația că este vorba de un depozit abandonat în 1369, în vremea tulburărilor din regiune care au dus la desprinderea ei de Hoarda de Aur. Totodată, lotul îmbogățește substanțial tabloul emisiunilor de argint bătute în Orașul Nou (Yangi-șehr / Șehr al-cedid) localizat la Orheiul Vechi (Trebujeni, raionul Orhei, Republica Moldova).

Urme moldovenești în sistemul monetar rus din secolul al XV-lea / Молдавский след в русском монетном деле XV в.

Vasilij ZAITZEV

În ultimii zece ani, în regiunile Moscova și Kaluga ale Federației Ruse au fost atestate câteva monede purtând numele domnitorului Moldovei Alexandru I cel Bun (1400-1433). Există date sigure referitoare la găsirea a patru exemplare de groși și două de jumătăți de groși de cupru. Piesele au fost descoperite pe teritoriul care făcea parte din nucleul istoric al Marelui cnezat Moscovei, iar una dintre jumătățile de groși a fost găsită chiar pe

teritoriul Moscovei, în timpul săpăturilor arheologice, în stratul cultural datat cu prima jumătate a sec. XV. Toți groșii cu numele lui Alexandru aparțin aceluiași tip – cu 5 flori de crin și o roză deasupra scutului, și este evidentă baterea lor cu aceeași pereche de ștanțe. Monedele de acest tip au fost datate între anii 1409-1415. Aceeași datare au și ambele exemplare de jumătăți de groși.

Spre deosebire de groșii obișnuiți ai lui Alexandru cel Bun, a căror greutate este de circa 1 g, groșii de aramă descoperiți în Rusia cântăresc de la 2,5 până la 2,8 g. Deci, greutatea lor depășește de 2,5 ori pe cea „normală”, potrivit-se însă la greutatea cu unul dintre tipurile de puluri moscovite din prima treime a secolului al XV-lea. În afară de aceasta, toți groșii cu numele lui Alexandru în legendă, descoperiți în Rusia, sunt bătute nu pe discuri decupate dintr-o bandă de metal, ci pe bucăți turtite tăiate din sârmă de cupru. O asemenea tehnologie nu era aplicată în Moldova, dar era caracteristică pentru Rusia.

Datele menționate permit să afirmăm că monedele de cupru cu numele domnitorului Moldovei, găsite în Rusia, au fost bătute pe teritoriul Marelui cneaz al Moscovei. Asemănarea (după mărime, greutate, modul de reprezentare a legendei) a groșilor cu numele lui Alexandru cu unul dintre tipurile de puluri moscovite cu legendă latină permit presupunerea, că și unele și altele au fost bătute de unul și același meșter monetar. Probabil că acest meșter activase în deceniul al doilea al secolului al XV-lea în calitate de monetar în Moldova, iar ulterior s-a mutat în Rusia. Acolo a primit de la marele cneaz al Moscovei dreptul de a bate emisiuni de cupru, însă, probabil, până la finalizarea lucrărilor de confecționare a instrumentelor noi, acesta ar fi putut utiliza ștanțele aduse cu sine din Moldova.

Monede medievale bulgărești descoperite pe teritoriul dintre Prut și Nistru / Болгарские монеты из находок в

Прутско-Днестровском междуречье

Andrei CRIVENCO, Vladimir OVČAROV

Descoperirile monetare, reprezintă de cele mai multe ori unele izvoare istorice care ar permite de a reconstrui tabloul vieții politice, demografice și economice al teritoriului dintre Nistru și Prut. Una din cele mai interesante și mai puțin studiate perioade în acest sens este secolul al XIV-lea, când a avut loc emanciparea teritoriului dintre Prut și Nistru față de Hoarda de Aur și încadrarea regiunii în Principatul Moldovei.

Rămâne încă actuală întrebarea referitoare la forma în care își exercita puterea Hoarda de Aur în acest teritoriu și care a fost rolul statului bulgar în acest proces? Din cauza unui număr insuficient de izvoare scrise din acea perioadă, vestigiile arheologice rămân primordiale în cercetare. Acestora li se poate alătura și un valoros material numismatic provenit de pe teritoriul așezărilor din acea perioadă, dar care încă n-a fost valorificat pe deplin.

Marea majoritate a descoperirilor monetare a epocii o constituie emisiunile Hoardei de Aur, a altor dinastii orientale (Ilhanizii, Seldjukizii de Rum, a unor beilikuri anatoliene etc.), precum și monede ale statelor creștine. Dintre acestea din urmă cele mai numeroase sunt emisiunile medievale bulgărești.

Prima publicare a unei monedei bulgărești descoperite la Costești, raionul Ialoveni aparține cercetătoarei A. Boldureanu (Cronica descoperirilor monetare (IV). Tyragetia s.n. nr. 1, III [XVIII], 277-278). În anul 2011 a fost publicat un lot de piese bulgărești provenite de la Costești (A. Krivenko, V. Ovtcharov, Bulgarian Coins Found on Kosteshty Site in Moldova. Acta Mu-

sei Varnaensis VIII/ 2, 223-228), alcătuit dintr-o monedă de argint și 16 de aramă din perioada lui Ioan Alexandru (1331-1371).

Autorii continuă să introducă în circuitul științific monede bulgărești din zonă. Până în prezent, din diferite izvoare au fost înregistrate informații referitoare la încă trei monede de argint și 32 monede de cupru emise de domnitorii bulgari, inclusiv imitații ale acestora, precum și imitații bulgărești (probabil) ale monedelor statelor vecine, găsite la Costești, a unei monede de aramă bulgărești găsită la Hansca (în apropiere de Costești) și a unei monede de argint și a patru de cupru, găsite în apropiere de localitatea Orlovka, raionul Reni, regiunea Odesa, Ucraina). Pe lângă acestea, la Orlovka au mai fost atestate trei monede sârbești ale lui Ștefan Uroș IV Dușan (1331-1355), cu contramărci circulare, atribuite de Vladimir Ovčarov lui Dobrotița – domnitor bulgar din a doua parte a secolului al XIV-lea.

Analiza tuturor descoperirilor de monede bulgărești și a imitațiilor ale acestora, cunoscute autorilor în prezent, permite evidențierea următoarelor tipuri de emisiuni (după clasificarea lui Dočev 2009):

I. Costești (4 ex. de argint și 48 ex. de cupru)

1. Mihail Șișman (1323-1324) – 1 ex. Argint, tip I;
2. Ioan Alexandru (1331-1371) – 2 ex. argint, datate 1355-1356; 25 ex. cupru: tipul II – 2 ex., tipul IV – 1 ex., tipul V – 11 ex., tipul VI – 1 ex., tipul XI – 1 ex., tipul XII – 4 ex., tipul XIV – 2 ex., tipul XVI – 1 ex., tipul XVIII – 2 ex.
3. Emisiuni anonime din timpul lui Ioan Alexandru – 5 ex. (tip I și IV);
4. Mihail Asen (1332/33-1352/55) – 1 ex.;
5. Ioan Srațimir (1356-1396) – 1 ex.;
6. Imitații ale monedelor bulgărești – 8 ex.;
7. Imitații bulgărești ale monedelor altor state – 3 ex.: 1 ex. – imitație din cupru a monedei bizantine a lui Isaac Anghel și 2

imitații de argint ale monedelor sârbești ale lui Ștefan Uroș IV Dușan;

8. Probabil bulgărești sau imitații ale acestora - 8 ex.;

II. Hansca – 1 ex. Cupru, Ioan Alexandru, tipul XII?

III. Orlovka:

1. Ivan Alexandru (1331-1371) – 4 ex. cupru: tipul V – 2 ex.; tipul XIV- 1 ex.: tipul XVI – 1 ex.;
2. Imitație de argint a unei monede de la Ștefan Uroș IV Dușan – 1 ex.;
3. Ștefan Uroș IV Dușan cu contramărcă lui Dobrotița – 3 ex.

Cea mai timpurie monedă din eșantion este din perioada lui Mihail Șișman (1323-1324), iar cea mai recentă este de la Ioan Srațimir (1356-1396). Marea majoritate a monedelor au fost bătute de Ioan Alexandru în perioada 1331-1371.

Astfel, perioada de pătrundere în regiune a monedelor bulgărești se conturează în limite destul de largi, de pe la 1323 și până în ultimul sfert al secolului al XIV-lea.

Cantitatea destul de mare a monedelor prezentate (în special de cupru) mărturisește existența legăturilor dintre acest teritoriu și statul bulgar, și presupune participarea monedei bulgărești în circulația monetară din teritoriul dintre Prut și Nistru în secolul al XIV-lea. Se poate de presupus, că această monedă, după importanță, era a doua componentă a pieței monetare locale după monedele Hoardei de Aur. Prezența monedei bulgărești în descoperirile din această regiune, dar și din Dobrogea, reprezintă mărturiile ale unor trăsături comune ale circulației monetare din aceste teritorii.

O direcție de perspectivă a studiului ar putea fi analiza arheometrică a monedelor bulgărești descoperite în regiune. Analiza noilor descoperiri monetare locale și viitoarele cercetări arheologice vor permite găsirea răspunsurilor la întrebările pe care le

ridică istoria Costeștilor – probabil una din cele mai mari așezări medievale din spațiul Pruto-Nistrean.

**Un complex de monede medievale
din secolele XIV-XVII, descoperite în Curtea de Gardă
a Cetății Albe (2005-2010)**

Grigoriј BOGUSLAVSKIJ, Lilia DERGACIOVA

În comunicare autorii vor prezenta materialul numismatic, descoperit în urma a mai multor campanii arheologice, întreprinse de Expediția „Belgorod-Tira” a Institutului de Arheologie al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei sub conducerea Tatiane Samojlova în incinta Curții de Gardă a Cetății Albe. Deoarece suprafața curții se află încă în curs de cercetare, cu această ocazie vor fi prezentate, artefactele numismatice, descoperite în anii 2005-2010. Pe teritoriul Curții de Gardă investigațiile arheologice au purtat un caracter de salvare, iar șanțurile au fost excavate sub pereții mai grav avariați.

Monedele atestate în straturile culturale ale acestor șanțuri reprezintă emisiuni ale statului moldovenesc, reprezentând monede din timpul domniei lui Alexandru I (1399/1400-1432) – peste 25 de ex., Ștefan II (1433-1447, cu întreruperi) – 3 ex., precum și câteva emisiuni probabil din secolul al XIV-lea, care din cauza stării foarte proaste de conservare nu pot fi atribuite unui domnitor anume. La fel au fost depistate câteva emisiuni poloneze: un șilling de la Kazimir Jagello (1447-1492), doi șillingi de la Sigismund al III-lea (1586-1632); un denar unguresc rupt din domnia lui Vladislav II(?) (1490-1516) și un jeton de calcul de tip francez. Materialul numismatic se încadrează în limitele cronologice a funcționării curții, fiind susținut și de material ceramic, produs pe parcursul secolelor XIII-XVIII.

**Câteva aspecte privind periodizarea construcției
barbacanei din Cetatea Albă în baza descoperirilor
monetare (campaniile arheologice din anii 2006-
2007) / Некоторые аспекты строительной периодизации
барбакана Аккерманской крепости в свете монетных
находок из раскопок 2006-2007 гг.**

*Svetlana BELJAEVA, Ana BOLDUREANU,
Lilia DERGACIOVA*

În anii 2006 și 2007 Expediția Internațională Medievală de Sud a Institutului de Arheologie al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei s-a axat asupra cercetărilor din zona barbacanei, care reprezenta un important element de apărare a fortificațiilor curții de jos a cetății Albe. Istoria creării, periodizarea lucrărilor de construcție a acesteia, dar și a întregii structuri de apărare a acestei părți a cetății, erau încă insuficient studiate.

În cadrul acestor cercetări, un loc important le revine descoperirilor monetare atestate în diferite încăperi ale barbacanei, a cărei construire și funcționare aparține unor perioade diferite. Conform unor izvoare scrise otomane și în baza cercetărilor vizuale s-a stabilit că la momentul cuceririi cetății de către otomani, linia de fortificație din partea de jos a cetății exista deja, încă din perioada moldovenească, însă zidurile erau destul de joase.

Pericolul permanent, care venea din partea cazacilor ucraineni, i-a pus pe otomani în fața necesității reconstruirii acestei părți a zidurilor, cu scopul eficientizării gradului de apărare nu numai a lor, dar și a barbacanei, fapt stabilit de arhitecții ucraineni A.M. Martiniuk-Medvedskaja și K.V. Priseajnij, dar și de savantul englez J. Bennet, de la Universitatea Bilkent din Turcia.

În cadrul lucrărilor de fortificare, otomanii au înălțat partea de superioară cu orificii de tragere, care, judecând după dimensiuni și formă, sunt caracteristice celei de-a doua jumătăți

a secolului al XVI-lea. Încăperea nr. 2, în care au fost identificate peretele și berma, aparține probabil perioadei timpurii a construcției. Cea mai timpurie monedă atestată în această zonă este o emisiune de jumătate de groș de tip III de la Alexandru I (1400-1432).

Ulterior încăperea nr. 2 a fost reconstruită și lărgită până la 340 de metri pătrați. În partea de nord puțin îngustată, a fost atestată o intrare/ ieșire din respectiva încăpere într-un culoar cu tavan arcuit prin care se putea ajunge în turnul nr. 28, numit în epoca otomană „Turnul pesmeților”.

Deschizătura ușii cu lățimea de un metru, cu prag, situată între doi piloni de piatră prelucrată, reprezenta partea de jos a trecerii. Înălțimea ei ajungea până la 2,8 m, cum se poate stabili în baza elementelor care s-au păstrat în partea de vest a tavanului. Intrarea se bloca cu ajutorul unei bârne de secțiune pătrată, fixată într-o adâncitură de 0,19 m, cu gura de 0,16×0,16 m. Culoarul cu lungimea de 2,5 m se lărgea în direcția turnului ajungând până la 2 metri. Anume în încăperea nr. 2 au fost găsite mai mult de 10 monede din perioada lui Süleyman al II-lea (1681-1691), printre care și un mangâr bătut la Konstantanie în anul hegirei 1099. Este necesar de menționat, că monedele lui Süleyman al II-lea sunt cele mai numeroase printre descoperirile monetare din zona barbacanei, dar și din imediata apropiere, adică în zona Curții de Jos (portuară), numărând cca 46 ex.

Odată cu lucrările de modernizare a cetății, a construcției sistemului de bastioane la începutul secolului al XVIII-lea, continuă lucrările de reconstrucție a barbacanei, fiind înălțat bastionul de țârm. La ordinul sultanului Ahmed al III-lea, în Akkerman și în alte cetăți din zonă este adus lemn din Moldova, larg utilizat în lucrările de renovare a cetății. Primele atestări documentare despre bastioane apar la mijlocul anilor '30 ai secolului al XVIII-lea, dar se pare că lucrările de construcție au continuat

și în etapa următoare, fiind reflectate de un șir de descoperiri monetare. Au fost găsite în jurul a 110 exemplare. Astfel, în încăperea nr. 2 a barbacanei au fost atestate monede din timpul sultanilor Ahmed III (1703-1730), Mahmud I (1730-1754) și Osman al III-lea (1754-1757).

Lotul de monede descoperit în curtea portuară în anii 2006-2007 mai cuprinde și emisiuni ale Hoardei de Aur și ale Hanatului Crimeii, precum și piese de tip Asprokastron, bătute în prima parte a secolului al XV-lea. Dintre exemplarele rar atestate fac parte un ort polonez de la Sigismund al III-lea (1587-1632), o denga rusească de la Elizaveta I (1741-1762) și jetoane de calcul din sec. XVII-XVIII. Monedele otomane sunt însă majoritare, fapt care permite să constatăm importanța acestei zone a cetății în perioadele de dominație otomană.

Monede antice și medievale descoperite pe teritoriul guberniei Basarabia. Probleme de tipologie și cronologie

Sergiu MATVEEV, Elena ARCUȘ

O parte însemnată a descoperirilor de monede fortuite și tezaurare din perioada cât Basarabia a fost gubernie în cadrul Imperiului Rusiei este reprezentată de monedele antice. Categoria monedelor greco-macedonene este reprezentată doar de tezaurul de la Anadol (1895) și o monedă din tezaurul de la Akkerman descoperit în anul 1898, partea ce mai mare de monede antice descoperite o constituie monedele romane. Penetrația monedei romane în acest teritoriu a fost determinată, atât de comerț și prada de război, dar și drept urmare a stipendiilor bănești acordate barbarilor de către romani. Moneda romană a fost adusă de către negustorii romani la nord de delta Dunării încă din secolul I a. Chr.

Prezentarea descoperirilor de monede fortuite și tezaure din epoca medievală presupune anumite dificultăți legate de faptul că sunt propuși mai mulți ani care să servească ca limita superioară a evului mediu. În același timp secolele evului mediu au fost marcate de mari invazii, amestecul popoarelor și lărgirea orizonturilor istorice, respectiv diversitatea monetară a fost o caracteristică a epocii. În acest context tezaurele atestate de pe teritoriul guberniei Basarabia nu au fost o excepție, dar merită o atenție deosebită.

Din punctul de vedere a metalului utilizat la confecționarea monedelor, în cazul celor antice, cu anumite rezerve, un procent mai mare îl constituie monedele de aur, urmate de monedele de argint, iar în cazul descoperirilor de monede medievale un procent mai mare îl constituie descoperirile de monede de argint, urmate de descoperirile de tezaure de monede de diverse tipuri de metal mai puțin nobil și apoi cele de monede de aur.

În concluzie putem spune că problema tratată este una actuală, ce are rolul să contribuie la completarea cunoștințelor privind cercetările istorice și arheologice efectuate pe teritoriul guberniei Basarabia.

Date noi despre așa-zisa monedă moldo-polonă

Viorel M. BUTNARIU

Prima mențiune despre moneda moldo-polonă o întâlnim la D.A. Sturdza și preluată de B.P. Hașdeu. Noi informații apar în deceniul 4 al veacului XX la Rudolf Gassauer, Elena Isăcescu, Constantin Moisil și Ilie Țabrea care publică piese aflate în colecții private. Autorii opinează ca este vorba de monede bătute de voievozi din Țara Moldovei imitând prototipul polon. În realitate, toate monedele de acest tip sunt falsuri.

Recent, am avut posibilitatea de a examina două emisiuni de argint care imită prototipul polon și prezintă pe revers capul de

bour însoțit de flori de crin. Prima, o descoperire mai veche, se păstrează la Muzeul de Științele Naturii din Iași; a doua provine din cercetările arheologice efectuate în anul 2011 la Curtea Domnească din Piatra Neamț și se păstrează în colecția numismatică a Muzeului de Istorie Piatra Neamț.

Monede intrate recent în patrimoniul Muzeului de Istorie și Studiere a Ținutului din Odesa / Новые поступления монет в фонды Одесского историко-краеведческого музея

Ana BOLDUREANU, Irina OZERJANSKAJA

Recent, patrimoniul Muzeului de Istorie a Ținutului din Odesa s-a completat cu noi descoperiri de monede medievale orientale și vest-europene, descoperite în mai multe localități din raioanele Artiziv, Belgorod-Dnestrovskij, Sarata, Tarutin și Tarbutun din regiunea Odesa. Acest eșantion a pus „începutul” constituirii colecției de emisiuni medievale ale acestui muzeu.

Lotul intrat recent în colecția muzeului cuprinde 68 de exemplare care se prezintă după cum urmează:

IMPERIUL OTOMAN

Bayezid II 886-918 AH /1481-1512, aspru, atelier neprecizat

Murad III 982-1003 AH /1574-1595, aspru, atelier neprecizat

Murad III 982-1003 AH /1574-1595, aspru, Kostantaniye

Mehmed III 1003-1012 AH /1595-1603, aspru, Kostantaniye

Ahmed I 1012-1026 AH /1603-1617, aspru, Amid

Mehmed IV 1058-1099AH (1648-1687), aspru, Dimaşk

Süleyman II 1099-1102 AH /1687-1691, mangâr, Kostantiniye, 1099 A.H. (31 ex.)

Süleyman II 1099-1102 / 1687-1691, mangâr, Saray, 1100 A.H (2 ex.)

Mahmud I 1143-1168 A.H./ 1730-1754, para, Kostantiniye
Mahmud I 1143-1168 A.H./ 1730-1754, para, Kostantiniye
Mustafa III 1171-1187 A.H./ 1757-1774, para, Islâmbol, an 2
Mustafa III 1171-1187 A.H./ 1757-1774, para, Islâmbol, an 2
Abdülhamid I 1187-1203/A.H. 1774-1789, para, Kostantiniye
Emitent neprecizat, sec. XVII aspru, Kostantiniye
Emitent neprecizat, mangâr.
Emitent neprecizat, Kostantiniye
Neprecizate 3 ex.

POLONIA

Sigismund III (1587-1632), Coroana, gros, 1625?
Ioan Casimir (1609-1672), schilling
Polonia, emitent neprecizat.

UNGARIA

Vladislav II (1490-1516), denar

IMPERIUL ROMANO-GERMAN

Ungaria
Ferdinand I (1526-1564), denar
Rudolf II (1576-1608), denar

REGATUL UNGARIEI

Franz II. Rákóczi (1703-1711), 10 poltura, 1706, Kassa (Košice)

SUEDIA

Christina (1632- 1654), schilling

HOARDA DE AUR

Kutlubuga, Şehr al-cedid, 766-770 A.H./1366-1369

HANATUL CRIMEII

Krım Giray, prima parte a domniei 1172-1178 A.H./1758-
1764, Bahçesaray
Emitent neprecizat
Neprecizate (7 ex.)

Nu a fost posibilă stabilirea unor particularități de circulație în regiune, monedele din diferite epoci și emitenți fiind găsite dispersat în zonele menționate. Acest lucru se datorează și faptului că piesele au fost găsite pe suprafața unor terenuri agricole, care au fost prelucrate intens pe parcursul a multor sute de ani.

Două tezaure monetare din secolele XVI-XVII aflate în colecțiile Muzeului Dunării de Jos din Călărași

Dan PÎRVULESCU, Marian NEAGU

Autorii prezintă două tezaure monetare medievale aflate în colecțiile Muzeului Dunării de Jos din Călărași. Primul dintre ele a fost descoperit la Slobozia, jud. Ialomița, și a intrat în colecția numismatică a muzeului pe data de 4 august 1988. Nu se cunosc detalii privind numărul pieselor aflate inițial în tezaur; partea recuperată include 37 de denari emiși de Ungaria în perioada 1517-1552. Majoritatea pieselor (34) provin de la împăratul Ferdinand I în calitate de rege al Ungariei. Alți trei denari au fost emiși în numele regelui Ludovic al II-lea (1516-1526). Din punctul de vedere al repartiției pe ateliere monetare, se observă că 34 de denari au fost bătuți la Kremnitz, iar ceilalți la Sibiu (2) și Vișegrad (1). Deși prezintă urme de circulație, monedele sunt bine conservate. Cei mai vechi denari din structura tezaurului de la Slobozia sunt bătuți la Kremnitz în anul 1517 (2 ex.), iar cei mai recentți sunt din anul 1552 (4 ex.) și poartă marca atelierelor de la Kremnitz și Sibiu.

Cel de-al doilea tezaur, alcătuit din 28 monede din argint, a fost descoperit la Constantin Brâncoveanu, jud. Călărași. Structura tezaurului este următoarea: 15 denari ungurești, emiși între 1471 și 1616 la Kremnitz (Kremnica) de către Mathia Corvin, Ferdinand I, Maximilian II, Rudolf II și Mathias II, în calitate de regi ai Ungariei; două piese de 1/2 gros emise de regele Ludovic II, la

Schweidnitz (Silezia); două piese de 1/2 groș și trei piese de 3 groși, emise pentru Polonia de regii Ioan Albert, Sigismund I și Sigismund III; trei piese de 1/2 groș emise de Sigismund August pentru Lituania; o piesă de 32 șilingi, emisă de Ferdinand II, la Hamburg și un taler austriac emis de către arhiducele Leopold V. Din tezaur face parte și un fals de epocă după o piesă de 28 stuveri emisă de orașul imperial Campen. Cea mai veche monedă din tezaur este un denar unguresc emis la Kremnitz (Kremnica) între anii 1471 și 1481, în numele regelui Mathia Corvin. Cele mai recente monede care stabilesc data de încheiere a tezaurului au fost bătute în anul 1620 (un taler emis de arhiducele Leopold V și o piesă de 32 șilingi bătută la Hamburg în numele lui Ferdinand II).

Monede străine din componența tezaurului de la Ovidiopol din colecția Muzeului de Arheologie din Odesa / Иностранные монеты в составе Овидиопольского клада из собрания Одесского Археологического Музея

*Tatiana KOKORŽITZKAJA, Irina KORPUSOVA,
Igor ŠKLJAEV*

În anul 2005 Inspectoratul de Stat Fiscal a adus la Muzeul de Arheologie din Odesa, pentru determinare, un tezaur monetar, descoperit în grădina cetățeanului A.A. Abramov din localitatea Ovidiopol, regiunea Odesa. Ulterior tezaurul a fost transmis spre păstrare muzeului în cauză. Urmele de rugină de pe monede denotă păstrarea acestuia într-un vas de metal, pe care proprietarul însă nu l-a predat muzeului.

Tezaurul însumează 1575 monede din argint emise de Rusia, Imperiul otoman, Marea Britanie, România și de Rusia pentru Polonia. Majoritatea monedelor din tezaur (1571 ex.) sunt de proveniență rusească și datează din perioada anilor 1824-1916, acestea fiind subiectul unei publicații anterioare: (И.В.

Корпусова, И.Н. Шкляев, Овидиопольский клад времен гражданской войны. В: XIV Всероссийская нумизматическая конференция (Спб. 2007), 156-158).

Scopul comunicării actuale este de a introduce în circuitul științific monedele străine din tezaur, precum și cele emise de Rusia pentru Polonia cu descrierea lor detaliată, cu toate că ele constituie o parte neînsemnată din tezaur.

Rusia pentru Polonia

1. 15 kop. - 1 zlot, 1835. MW(Mennica Warszawska), AR-868, 3,06 g, 20 mm.

Av: vulturul bicefal, cu trei coroane; sub gheare: MW.

Rv: 15. kopeckъ. 1. ZLOTY . 1835

Sus pe semicerc: ĆISTAGO SEREBRA 60 3/4 ДОЛИ.

Monedele cu dublul nominal (rusesc-polonez), reprezentau raportul dintre valoarea emisiunilor țării care băteau și emisiunile țării pentru care erau bătute. A circulat pe piața Rusiei cu drept de monedă de stat.

Imperiul otoman

2. 20 kuruși 1862/1277 AH, Konstantinopol. AR 830, 23,61 g, 36 mm.

Av: Turaua sultanului Abdül-Aziz (1277-93 AH/1861-76), sub ea milesimul și cifra 2 (anul doi de domnie).

Rv: Legenda în patru rânduri – în cinstea victoriei lui, bătut la Kostantiniye, 1277 A.H.

Marea Britanie

3. 1/2 crown, 1912, George V (1910-1936), The Royal Mint. Ar- 925, 14,12 g, 32 mm.

Av: FID DEF IND IMP HONI SOIT QUI MAL Y PENSE

Rv: GEORGIUS V DEI GRA BRITT OMN REX

Pe marginea efigiei - monograma gravurului BM (Edgar Bertram MacKennal). Monedele de acest tip au fost emise între anii 1911-1919. Tirajul pentru anul 1912 – 4700789 ex.

Regatul României

4. 50 bani 1914, Carol I (1881-1914). Bruxelles, Ar-868, 2,48g, 18 mm.

Av: Efigia regelui Carol I, numele gravorului TASSET (Ernest Paulin Tasset).

CAROL . I . REGE . AL . ROMANIEI

Rv: Coroana regală, o crenguță de măslin, milesimul 1912.

ROMANIA 50 BANI.

Pentru a. 1914 tirajul constituia 1600000 ex.

Ascunderea tezaurului, probabil, a avut loc în vara anului 1919, în perioada revoltei coloniștilor germani împotriva bolșevicilor, legată de realegerile în organele de miliție și cele executive. Evenimentele care au început în colonia Gross Libental, au cuprins și volostele Mariental, Mannheim, Landau-Rohrbach ajungând până la Tiraspol, Ploskoje și Mălăiești. Trupele Armatei Roșii vor înfrânge răscoala în august 1919 (Škljaev 2004).

Predominarea monedei mărunte de argint indică asupra unui proprietar mijlocaș, care ar fi putut deceda în timpul evenimentelor menționate.

Doa serii medalistice de la începutul secolului XVIII în colecția numismatică a Muzeului Bucovinei din Suceava

Monica DEJAN

Colecția numismatică a Muzeului Bucovinei păstrează două serii medalistice realizate în primele trei decenii ale secolului XVIII de către gravorul Jean Dassier (1676-1763), unul dintre cei mai faimoși artiști medaliști ai vremii sale. Provenind dintr-o familie cu vechi tradiții în arta medaliei, Dassier și-a desfășurat

activitatea în principal ca maestru monetar al monetăriei din Geneva. Faima internațională i-a fost adusă de o serie de emisiuni medalistice, dintre care două, din păcate incomplete, se găsesc și la Suceava: *Les hommes illustres du siècle de Louis XIV* și *Les réformateurs de l'Église*. Prima dintre ele a fost realizată între anii 1723-1724 și conține 73 de portrete de personalități care au trăit în timpul domniei lui Ludovic XIV (colecția muzeului are doar 36 de exemplare, câteva în dublu exemplar). A doua serie a fost realizată între anii 1724-1728 și prezintă 24 de portrete de personalități ale bisericii, remarcate în lupta pentru unitatea lumii protestante (din care muzeul deține 11).

Câteva monede din săpăturile de salvare din centrul Chișinăului

Ion TENTIUC

În procesul săpăturilor arheologice de salvare din centrul istoric al Chișinăului și zona Bicericii armenești Nașterea Maicii Domnului, în punctul Piața Veche 10, au fost descoperite vestigii aparținând perioadei medievale și premoderne. De rând cu dezvelirea și cercetarea stratigrafiei spectaculoase a creșterii târgului medieval Chișinău, au fost investigate câteva complexe de locuire, anexe gospodărești și gropi menajere. În rezultat a fost adunată o impresionantă colecție de unelte și piese din metal, piatră, ceramică și sticlă, reprezentate prin nasturi, cercei inele, mărgelile, dar și vase ceramice și din sticlă, teracote ornamentale cu imaginea vulturului bicefal bizantin, sfeșnice, pușculițe, etc.

Cercetările au permis de a descoperi, în locuințe și în anexele gospodărești, 12 monede din cupru sau metal alb*. Acestea

* Mulțumim și pe această cale colegelor noastre dr. Anuța Boldureanu și Adela Chiroșca pentru amabilitatea de a ne ajuta la determinarea exactă a colecției de monede din Piața Veche de la Chișinău.

reprezintă Hanatul Crimeei printr-un aspru de la Krim Giray (1172-1178 AH/1758-1764) și un altul de la Kaplan Giray al II-lea (?) (1770), bătuți la Bahcisaray; Imperiul Otoman printr-o para de la Abdulhamid I (1774-1789), emisă la Misir și alta neidentificată și Imperiul Rus prin două monede cu nominalul de 5 copeici, emise în domnia Ecaterinei a II-a (1762-1797). Tot aici au fost găsite șase monede reprezentând Principatele Moldova și Valahia, emise de armata țaristă de ocupație în monetăria de la Sadagura, în anul 1772, în timpul războiului ruso-otoman din anii 1768-1774. Două dintre acestea aparțin nominalului de 1 para/3 denghi, cu modulul de 28,1 mm și greutatea de 8,18 și 10,19 gr., fără a putea preciza anul emiterii; altele trei aparțin nominalului de 2 parale/3 copeici cu modulul de 34,5-35,3 mm și greutatea varind între 11,23 și 13,87 gr. O singură monedă din această colecție, cu nominalul de 29,3 mm și greutatea de 8,38 gr., din cauza uzurii avansate, nu a putut fi identificată.

Simboluri heraldice moldovenești în colecția de sigilii din patrimoniul MNAIM

Adelaida CHIROȘCA

Constituită pe la mijlocul anilor ,80 ai secolului trecut, colecția de sigilii din patrimoniul Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei însumează deocamdată un număr mic de sigilii (55) care impresionează prin varietatea tipurilor și diversitatea subiectelor.

Sigiliile din colecția MNAIM sunt de proveniență și datare diferită și reflectă în compozițiile lor procesele sociale și politice care au avut loc în țările lor de origine.

Pornind de la compozițiile gravate în câmp din colecție se disting sigiliile de tip heraldic, ele fiind 14 la număr. Astfel mai multe matrice sigilare reproduc stema Basarabiei, a Imperiului

Rus, a României, a Germaniei, a URSS și RSSM, mai mult decât atât, ele fixează, pentru istorie, etapele de evoluare a simbolurilor heraldice din țările pe care le reprezintă. Dintre acestea, opt sigilii au conservat în câmpul lor stema Moldovei cu însemnele heraldice specifice perioadei pe care o reflectă.

Tipul heraldic moldovenesc se caracterizează prin prezența scutului dreptunghiular sau triunghiular și a capului de bour cu stea între coarne, însoțit de roză (soare) și lună, reprezentări în care a intervenit un domnitor sau altul, astfel contribuind la transformarea și dezvoltarea simbolurilor heraldice moldovenești. Acest proces este reflectat și în compozițiile sigiliilor din colecția muzeului.

În această ordine de idei menționăm două matrice sigilare, ce țin de domniile lui Ștefan cel Mare (1457-1504) și Gheorghe Ștefan (1654-1658), compozițiile lor oglindind sintetizarea și evoluarea stemei moldovenești. Astfel, modificările introduse în stema Moldovei de Alexandru cel Bun (1400-1432) în anul 1409 și anume acel chenar din șase lobi ce încadrează un scut triunghiular, în care s-a înscris capul de bour cu coarnele curbate în interior, având între ele o stea în cinci colțuri, flancat la dextera de o roză și la senestra – de o semilună conturnată, mai puteau fi văzute pe sigiliul domnitorului Ștefan cel Mare, acesta lipsind însă, de pe sigiliul lui Gheorghe Ștefan, element înlăturat, încă în timpul lui Vasile Lupu (1634-1653). Nici scutul nu se mai reprezenta la fel, de această dată avem unul de tip francez modern, în interiorul căruia s-a gravat capul de bour cu coarnele ușor recurbate, având între ele o stea cu șase raze, pe care o vedem și la dextera capului, iar la senestra – o semilună întoarsă (Andrieș-Tabac 2003, 338). Scutul de pe sigiliul lui Gheorghe Ștefan este timbrat și de un coif cu lambrechini, surmontat de o tocă și încununat de o coroană cruciată.

Una din matricele sigilare din colecție ne propune în compoziția sa grafică îmbinarea emblemei heraldice și a unui însemn

propriu, așa încât capul de bour cu steaua între coarnele conturate în interior ocrotește emblema medicinei – cupa cu șarpele.

Mai multe matrici sigilare din colecție reproduc în câmpul lor stemele Basarabiei, adoptate în 1818 și 1826, ele reprezentând un scut tăiat încununat cu o coroană închisă, cruciată, având gravat în registrul superior imaginea acvilei bicefale încoronate, în cel inferior – capul de bour.

Simbolurile heraldice moldovenești se regăsesc în diferite perioade istorice și în stemele României adoptate în 1872 și, respectiv, în 1921, acestea fiind reproduse pe două matrici sigilare din colecție.

Unele sigilii heraldice sunt atribuite perioadei de după Unirea Principatelor și reflectă în spațiul lor situația dificilă în care se pomenise heraldica basarabeană imediat după 1918, când oficialitățile de județe și cele locale puteau păstra sigiliile vechi, sau modela altele cu însemne noi dar și utilizând cele mai vechi.

Heraldica moldovenească din perioada sovietică va da uitării aceste simboluri și tradiții heraldice, înlocuindu-le cu alte compoziții specifice momentului și aspirațiilor, de care ne convinge un alt sigiliu din colecție.

Am adus în discuție tema sigiliilor heraldice din patrimoniul MNAIM, din considerentele de a arăta valoarea lor istorică, de a justifica conservarea acestor izvoare și totodată de a sublinia necesitatea studierii și valorificării lor.

Podoabe de tâmplă și cercei de tipul pandantiv – „kolt” din tezaurile carpato-dunărene

Svetlana REABȚEVA

Izvoarele scrise rusești din secolul XII și tradiția istorică științifică din Europa de Est utilizează termenul *kolt* pentru a defini podoabele de tâmplă tubulare cu pandantive în formă

de semilună sau colăcel (Sedova 1981; Zabelin 1992). Podoabele de acest fel din descoperirile poloneze erau identificate cu un termen asemănător – *koltka* (Ginalski 2001; Haduh 2001). În literatura de specialitate din Balcani ele sunt numite, de regulă, „naušniți” sau podoabe de urechi, în cele românești – pandantive (Atanasov 1999; Oța 2007).

Încă din secolele XI-XII, meșterii bizantini au confecționat podoabe care au servit ulterior drept modele pentru aceste bijuterii (Darkevič 1975; Kondakov 1896; Pekarsla 2011).

În România, pe teritoriul cetății Păcuiul de Soare, a fost descoperit un „kolt” din aur datat cu secolul XI, decorat cu ornamente geometrice din email (Dumitriu 2002). Pare să fie o piesă nefinisată a unui meșter bizantin din această cetate. Mai târziu aceste podoabe reprezentau o asimilare și o sinteză a două tradiții: bizantină și rusească. În secolul XIII, în regiunea Carpaților apar astfel de podoabe din argint nielat, confecționate fie de meșterii ruși, fie după modelele lor. Dintre descoperirile de pe teritoriul României, cel mai reprezentativ exemplar asemănător cu podoabele vechi rusești este, fără îndoială, „kolt-ul” din tezaurul de la Oțeleni (Teodor 1964). Exemplele din tezaurile de la Voinești și Cotnari sunt mai specifice, cu toate că decorul și forma lor reflectă trăsăturile unor „kolt-uri” vechi rusești (Teodor 1961; Popescu 1967, 1970).

În secolul XV, aceste modele vechi rusești sunt înlocuite în zona carpato-dunăreană cu podoabe asemănătoare cu cele din Balcani, îndeosebi cele din Bulgaria, Serbia și Macedonia (Mavrodinov 1966; Maneva 1992; Radožkobih 1966; Norovih-Ljubinkov 1977; Lukasc 1998; Dumitriu 2001). În secolele XV-XVI în regiunea carpato-balcanică devin populare podoabele de tip „kolt” decorate cu filigran, rozete, garnisite cu pietre și sticlă colorată, descoperite la Enisala, Schela Cladovei, Sihleanu, Zavoia, Suslănești (Popescu 1970; Dragomir, Neamțu 1980, Monnaies 1998; Dumitriu 2001).

După cum se vede din materialul ilustrativ, în secolele XIV-XVI aceste podoabe se purtau în urechi, la fel ca cerceii.

Merită să menționăm, că podoabele bizantine de tip „kolt” s-au menținut în această zonă până în secolele XI-XII, ele servind în calitate de modele pentru podoabele tradiționale din această zonă. Aceste tradiții, având la bază elementul vechi rusec și carpato-balcanic, au păstrat forma „kolt-ului” bizantin până în secolul XVI.

Leul în circulația monetară din Basarabia 1919-1922

Dan ILIE

După Unirea cu România din 27 martie/9 aprilie 1918, leul a devenit moneda oficială în Basarabia, de la acea dată toate plățile și încasările autorităților publice din provincie urmând să fie făcute în bani românești.

Pentru că înlocuirea completă a monedelor rusești aflate în circulație la acel moment era destul de greu de înfăptuit, în tranzațiile curente au continuat să fie acceptate în continuare rublele, atât cele Romanov, cât și cele Lvov. Prin unificarea monetară, din 1920, au fost retrase rublele din Basarabia, dar și coroanele austro-ungare din Transilvania și Bucovina și bancnotele puse în circulație de trupele germane în teritoriile românești ocupate de acestea. Pentru ruble, a fost fixat un curs de schimb diferențiat în funcție de tipul și cantitatea deținută, menit să favorizeze pe deținătorii de sume mici.

Declararea rublelor se făcea la primăriile locale, iar în reședințele de județ la administrațiile financiare și percepțiile fiscale. În Chișinău, ele se puteau depune și la sediul agenției Bancii Naționale a României și la alte câteva bănci. Prima etapă de unificare monetară și-a atins în Basarabia doar parțial scopul,

pe piață existând în continuare cantități însemnate de monedă rusească. De aceea, în 1921 a fost aprobat un al doilea schimb, destinat în special populației de la sate. În total, în cele două etape ale unificării monetare au fost schimbate 640.006.502 ruble Romanov și 1.188.267.705 ruble Lvov. De asemenea, în cazuri excepționale, au fost preschimbate, la cursul de 1 leu/rublă, sume mici de ruble Kerenski, Odesa și bolșevice, precum și ruble, cupoane și bonuri de tezaur ucrainiene.

Funcționarea atelierelor de bijuterie în Chișinău (1939-1944)

Liliana CONDRATICOVA

Situația economică este una din condițiile principale de dezvoltare progresivă sau stagnare în domeniul artei bijuteriilor, fapt demonstrat pe parcursul istoriei. În pofida faptului că numeroși cercetători au pus la îndoială existența în perioada interbelică a atelierelor de giuvaiererie în Basarabia, menționând că produsele de lux, adică podoabe și vestimentație, erau importate, venim cu niște argumente convingătoare pentru a demonstra contrariul. Amintim că deja *Anuarul orașului Chișinău (1923)* specifică numele bijutierilor și gravorilor care au activat la acea vreme, funcționarea atelierelor fiind dirijată de o lege specială, conform căreia în fiecare ținut se crea o comisie de examinare, care acorda dreptul de a profesa meseria. Lista bijutierilor ne permite să constatăm că tendința pentru a crea podoabe frumoase, din aur, argint, platină și diamante, era evident progresivă în oraș. Cu atât sunt mai interesante datele cu referință la primii ani înainte de a doua conflagrație, dar și activitatea bijutierilor în anii celui de-al Doilea Război Mondial. Calendarele Chișinăului pentru diferiți ani au permis restabilirea numelui bijutierilor, giuvaiergiilor, gravorilor, medalierilor ș.a., care con-

fecționau podoabe laice și de cult, se ocupau de prelucrarea artistică a metalelor în anii 1939-1944: V. Belogorodski, I. Bruhis, L. Gherșcovici, M. Malamud, A. Silchis, I. Șeincher, M. Veihman ș.a. Pe lista meșterilor au fost incluși și meșterii care prelucrau arama, arămierii M. Calderar (str. Ștefan cel Mare, 107), I. Muravițchi (Ștefan cel Mare, 90) ș.a. Ștampile și gravarea metalului puteau fi realizate în Chișinău de către meșterii Ș. Alucher (str. Ș. Șmidt, 102), F. Boiucaner (str. Filipescu, 4), I. Cogan (str. Regele Carol I, 25), Ș. Cogan (str. Alexandru cel Bun, 90), Pezenson (str. Regele Carol I, 36). În acest context se înscrie și activitatea tinichigeriilor, adică ateliere unde se confecționau vase liturgice, cununi, podoabe simple, folosindu-se în acest sens ca materie primă tinicheaua. La Chișinău se puteau comanda articole din tinichea la următorii meșteri: M. Bragar (str. Șmidt, 62), E. Cacișis (str. Șmidt, 105), M. Niselman (str. Șmidt, 68), H. Tușar (str. Șmidt, 61), N. Tucinski (str. Șmidt, 8), A. Polonschi (str. Sf. Ilie, 44), A. Roitgur (str. Șmidt, 85).

Analiza detaliată a documentelor ne permite să stabilim că majoritatea bijutierilor lucrau în ateliere plasate pe străzile centrale, adică Alexandru cel Bun, Regele Carol I, 27 Martie (fosta Haralampievscaia), Ștefan cel Mare, Șmidt etc. Amplasarea atelierelor pe străzile principale se explică din punctul de vedere al managementului și economiei, fiind cele mai aglomerate și frecventate străzi, fluxul de vizitatori condiționând și creșterea comenzilor, respectiv, a popularității bijutierului și atelierului său.

Simbolurile heraldice ale comunei Lipnic, raionul Ocnița

Silviu ANDRIEȘ-TABAC

Comuna Lipnic, raionul Ocnița cuprinde două sate: Lipnic (menționat prima oară la 19 septembrie 1436) și Paustova (men-

ționat la 20 decembrie 1437). Ambele sate nu au purtat însemne heraldice și vexilologice istorice. Stemele și drapelele celor două sate, după cum și cele comunale, au fost elaborate și oficializate în 2011-2012, la inițiativa primarului Valentina Lupulciuc. Comuna Lipnic este cea de-a doua comună din Republica Moldova care și-a rezolvat problema simbolicii heraldice în complex, creându-se trei seturi de însemne, în strânsă legătură organică.

Pe lângă tradiționalul procedeu al armelor grăitoare, s-a utilizat și procedeu al asumării unor arme istorice legate de acest teritoriu. Astfel, au fost preluate stemele boierilor moldoveni de la sfârșitul secolului XIV – prima jumătate a secolului al XV-lea: pan Vâlcea de la Lipnic și pan Mihail de la Dorohoi, primul proprietar cunoscut al celor două moșii. Armele lor sunt cunoscute după pecețile de cosigilare a actelor omagiale ale domnilor Țării Moldovei către regele Poloniei păstrate azi în arhivele poloneze. Noile însemne au fost concepute de autor și desenate de pictorul Iurie Caminski.

Jetoanele fabricii de geamuri de la Scăeni

Erwin SCHÄFFER

Jetoanele prezentate datează din perioada interbelică, perioada în care România a cunoscut o dezvoltare pe mai toate planurile economice, sociale și culturale.

În urma cererii tot mai crescânde de geamuri a fost înființată în anul 1934, la Scăeni, județul Buzău, o astfel de fabrică. Avantajele în alegerea locului au oferit motive foarte întemeiate: abundența gazelor de sonda de la schela Boldești, abundența nisipului de la Vălenii de Munte și accesul ușor la căile de transport, în special linia de cale ferată. Fabrica a fost profilată pe producția de geam tras mecanizat, după procedeu Fourcault,

fiind astfel utilată încă de la înființare cu asemenea cuptoare aduse din Cehoslovacia. Producția maximă în 24 de ore a atins 2.000 m² geam cu o grosime de 4 mm, cu lățimi între 1,4 și 2 m.

Un punct foarte important de care a profitat *Fabrica de geamuri Scăeni* a fost faptul că a intrat în cartelul fabricilor de geamuri care luase ființă la Gastein (Austria), pentru a pune capăt concurenței și luptei pentru piețele de desfacere. Din acest cartel mai făceau parte și *Fabrica de sticlă din Mediaș, Ardeleana din Târnăveni* și *Fabrica de sticlărie M. Fischer din Putna*. Ultima, în schimbul unei recompense bănești, a renunțat la producerea geamurilor în favoarea fabricii de la Scăeni.

Între 1936 și 1937 fabrica a mai cumpărat niște terenuri puțând astfel să își extindă spațiul și să mărească producția prin instalarea de noi cuptoare. Importante investiții s-au făcut între anii 1958-1962, investiții care au dus la mărirea capacității, la modernizarea și la sistematizarea producției.

După schimbările politice din decembrie 1989 și această întreprindere a trecut prin „cunoscutele” căi de privatizare și adaptare la economia de piață. Dacă în anul 2006 era singura fabrică din România care producea geamuri, 150 tone geam pe zi, geam float folosit pentru ferestrele și ușile termopan și în industria automobilelor, în anul 2007 a intrat în faliment. Cifra de afaceri pentru anul 2005 a fost de 529 milioane lei iar pentru anul 2006 de 59 milioane lei.

Încă de la înființare, unul dintre avantajele oferite muncitorilor întreprinderii a fost asigurarea luării meselor la cantina fabricii. Pentru ușurarea decontării și a procedului de servire s-au folosit jetoane. Acestea puteau fi procurate odata cu primirea salariilor sau, pentru perioade mai scurte, direct de la casieria întreprinderii.

Cunoaștem următoarele modele și valori, la care aversul este același:

CANTINA, între două puncte, inscripția în semicerc cu deschidere în jos și **INDUSTRIA DE GEAMURI**, inscripție în semicerc cu deschidere în sus.

În câmp avem literele **CN** monogramate și dedesubt denumirea localității:

SCAENI, scris tot pe un semicerc cu deschidere în sus.

1 Leu, material alamă cu diametrul de 19 mm

5 Lei, material alamă cu diametrul de 20,8 mm

20 Lei, material alamă cu diametrul de 24,8 mm

Mai mult ca sigur că mai există și piese cu alte valori nominale, dar care din păcate până în prezent nu au apărut încă.

Dacă în domeniul monedelor, lucrurile în ceea ce privește existența, detaliile și tirajul sunt clare, stabilite pe baza unei legi, nu același lucru avem în privința jetoanelor. Ele sunt o creație particulară, empirică, emitentul puțând decide folosirea și încetarea folosirii acestora. Totuși, ele sunt un document cultural, expresia unei epoci economice și sociale, și faptul că nu se știe niciodată dacă mai apare vreo piesă nouă, le fac foarte interesante pentru colecționari.

Premiile școlare din perioada interbelică în colecția Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei

Vera STĂVILĂ

Premierea cu medalii este o formă de stimulare a elevilor fruntași, formă cu veche tradiție în învățământul românesc. Medalia-premiu a fost folosită în timpul domniei lui A.I. Cuza (1859-1866). Printre instituțiile de învățământ care au folosit pentru prima dată medalii în stimularea celor mai buni elevi se numără Școala Normală de Fete din Iași, Școala Primară Trei Ierarhi, Școlile de Artă din Iași și București ș.a.

O categorie aparte o constituie medalia-premiu pentru concursul național școlar. Această decorație este utilizată pentru prima dată în anul 1868 când în București a avut loc un concurs național cu participarea celor mai buni elevi din toate gimnaziile și liceele din țară.

Spre sfârșitul secolului XIX sistemul de premiere cu medalii este generalizat de către Ministerul Cultelor și Instrucției Publice. Medaliile premiu se distribuiau la sfârșitul anului școlar sau ciclul de învățământ cu ocazia diverselor concursuri școlare, pentru disciplinele teoretice, pentru activități practice, sau sportive tuturor elevilor merituoși din țară. Sistemul de premiere cu medalii a fost folosit mai bine de trei sferturi de veac până la sfârșitul perioadei interbelice când s-a renunțat definitiv la el.

Autoarea prezintă patru medalii *Premiu școlar* din patrimoniul Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, care au fost înmânate elevilor din liceele din Basarabia, în perioada interbelică, pentru succese remarcabile la învățătură: 1. Medalie. Premiul I Școlar (1930), 2. Medalie. Premiul I, Ministerul Instrucțiunii (1935), 3. Medalie. Premiul II, Ministerul Instrucțiunii (1936), 4. Medalie Premiul I, Ministerul Instrucțiunii (1940).

Lista participanților

Republica Moldova

Silviu ANDRIEȘ-TABAC, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău
Elena ARCUȘ, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău
Ana BOLDUREANU, Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, Chișinău
Adelaida CHIROȘCA, Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, Chișinău
Andrei CRIVENCO, Tiraspol
Lilia DERGACIOVA, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău
Sergiu MATVEEV, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău
Ana GRIȚCO, Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, Chișinău
Svetlana REABȚEVA, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău
Vera STĂVILĂ, Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, Chișinău
Raisa TABUICĂ, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Chișinău
Ion TENTIUC, Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, Chișinău

Bulgaria

Vladimir OVČAROV, Universitatea Tehnică, Varna

Germania

Erwin SCHÄFFER, Bretzfeld

România

Viorel M. BUTNARIU, Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” al Academiei Române, Iași
Monica DEJAN, Muzeul Bucovinei, Suceava
Mihai DIMA, Banca Națională a României, București
Dan ILIE, Banca Națională a României, București
Theodor ISVORANU, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, București
Eugen NICOLAE, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, București
Emanuel Viorel PETAC, Cabinetul Numismatic al Bibliotecii Academiei Române, București
Dan PÎRVULESCU, Muzeul Municipiului București
Ștefan VASILIȚĂ, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, București
Aurel VÎLCU, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, București

Rusia

Valentin LEBEDEV, Dzeržinsk
Vjačeslav PEŠEHONOV, Muzeul de Stat de Istorie, Moscova
Vladimir SITNIK, Rostov pe Don
Vasilij ZAJTZEV, Muzeul de Stat de Istorie, Moscova

Ucraina

Svetlana BELJAEVA, Institutul de Arheologie al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei, Kiev
Grigorij BOGUSLAVSKIJ, Odesa, Institutul de Arheologie din Odesa al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei
Irina KORPU SOVA, Muzeul de Arheologie din Odesa al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei, Odesa
Kirill MYZGIN, Universitatea Națională „V.N. Karazin”, Harkov

Irina OZERJANSKAJA, Muzeul de Istorie și studiere a ținutului din Odesa

Igor ŠKLJAEV, Universitatea Națională „I.I. Mečnikov”, Odesa
Evgenij TUROVSKIJ, Rezervația Națională „Chersonesus Taurica”, Sevastopol

Iurij TZEPKOV, Rezervația Națională „Chersonesus Taurica”, Sevastopol

